

schoolchildren in community service work, the development of appropriate training programs oriented to the demands of war that involved the study of the fundamentals of Agricultural economy, mastering of military and applied knowledge, organizing of groups for the study of tractors, combines, cars, young naturalists and others.

This allowed the children to show their patriotism in specific cases. The author stated that despite the complexity of wartime conditions, an important role belonged to the teaching staffs, who were able to find the necessary reserves and capacity to successfully organize the initial training of schoolchildren, allowing them to become an active link rear and reliable labor reserve for the front.

Key words: labor training, labor education, pupils, schoolchildren, students, polytechnic education, patriotism, community service work, education, educational work, vocational training, training and productive workshops.

Отримано: 25.06.2015

УДК 378.147.091.33-027.22«192/193»(477.4)

О. Б. Комарніцький

СТАЖУВАННЯ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ (середина 20-х рр. ХХ ст.)

У статті показано процес проходження річного практичного стажування студентами педагогічних навчальних закладів Правобережної України у середині 1920-х рр. Автор повідомляє, що вперше таке стажування запровадили у 1923-1924 навчальному році, під час якого студенти демонструвати вміння застосувати здобуті знання на практиці. Аналізується нормативно-правова база, зокрема характеризуються урядові постанови, інструкції Центральної міжвідомчої комісії по педстажу, рішення II Всеукраїнської конференції пролетарського студентства, які передбачали, що навчальні заклади, до яких прибували стажисти, встановлювали порядок проходження стажування. Вони зобов'язані були вести точний облік їхньої роботи і реєструвати їх, а безпосередній нагляд за діяльністю стажистів здійснював завідувач школи. Практиканти вели щоденники своєї роботи. У статті констатується, що кожний педвиш мав чітко визначений район обслуговування. Автор повідомляє, що частина випускників стажувалися за межами України. Водночас, ускладнювала проходження стажування не уніфікованість норм порядку направлення на стаж у межах СРСР. Під час стажування організовувалися конференції стажистів. У публікації розповідається, що на завершальному етапі стажування стажисти надсилали до вишівської комісії зі стажу документи з проханням зарахувати їм педстаж і надати відповідну кваліфікацію. Окрім комісії, вони звітувалися також і на підсумкових конференціях, які відбувалися у стінах вишів. Перед отримання диплому випускники мали прозвітуватися перед кваліфікаційними (державними) комісіями вишів. Автор повідомляє, що в середині 30-х рр. систему стажування відновили, коли кожний випускник педагогічного навчального закладу, який не мав до вступу у виш педстажу, мав пройти на робочому місці в школі один рік випробувального терміну.

Ключові слова: студент, стажування, інститут, технікум, комісія, конференція.

Посвідчення про отримання професії є першим кроком на шляху професійного становлення. Але воно підтверджує лише належні теоретичні знання і, на жаль, дещо обмежену практичну підготовку. Щоб набути більшого практичного досвіду, познайомитись з сучасними технологіями, вдосконалити професійні навички з відповідної професії оптимальним варіантом є проходження стажування. У цьому відношенні варто почерпнути досвід 1920-х рр. Тоді після закінчення повного курсу навчання студентів-випускників направляли у школи для проходження там річного практичного стажування, де вони мали продемонструвати вміння застосувати здобуті знання в умовах виробництва. Окремі аспекти означеної проблеми у своїх працях вивчали О.О. Лаврут [18, с.121], Н.І. Іванцова [16, с.12], Н.М. Дем'яненко [14], В.К. Майборода [19], автори колективної монографії «Вища школа Української РСР за 50 років» [2] та ін. У нашій статті проаналізуємо нормативно-правову базу і покажемо сам процес проходження річного практичного стажування студентами педагогічних навчальних закладів Правобережної України.

Вперше питання про «практичний стаж» порушили ще у 1920-1921 рр. [14, с.231]. Щоправда, реалізувати цю ідею вдалося лише у 1923-1924 н.р. Стажування запроваджувалося відповідно до постанови Раднаркомі УСРР від 4 травня 1923 р. [2, с.46], [6, арк.34], [19, с.46], [22, с.54], [27, с.76] і дозволялося після складання всіх екзаменів і виконання практик. Студентам, які відряджались на стажування видавалися тимчасові посвідчення та залічкові книжки. За свою роботу стажисти мали отримувати зарплату, яку виплачували навчальні заклади, по тому тарифові, що й учителі. Звільнити з роботи стажиста можна було лише у випадках, які визначені у Кодексі законів про працю [23].

18 серпня 1923 р. Центральна комісія зі стажу та практики затвердила відповідну інструкцію, у якій, зокрема зазначалося, що навчальні заклади, до яких прибували стажисти зобов'язані були вести точний облік їхньої роботи і реєструвати їх. Безпосередній нагляд за діяльністю стажистів здійснював завідувач школи, який щодня давав їм певні завдання. Практиканти вели щоденники своєї роботи, до яких вчителі могли заносити «гарні чи критичні зауваги». Кожного дня щоденники перевіряв завідувач школи, візуючи виконану роботу своїм підписом із зазначенням дати. Підняті стажистами питання обговорювалися на засіданнях педради. Остання щомісячно оцінювала роботу стажистів, фіксуючи це у відповідних постановках. Педрада могла запропонувати їм написати від 6 до 12 рефератів з проблем зв'язку педагогічної теорії з практикою, методів шкільної і дошкільної роботи, актуальних питань соціального виховання тощо. Після завершення стажування керівництво школи видавало практиканту відповідне посвідчення, а педрада відгук про роботу, а також висновки із зазначенням ступеню здатності стажиста до педагогічної роботи [8, арк.68].

Здійснення стажування зустрівалося з більшими труднощами, ніж проведенню виробничої практики. Голова Центральної між-відомчої комісії зі стажу І. Немоловський виокремив такі ключові проблеми, які постали перед стажистами у перші роки після запровадження стажування: тривалість і програма стажу, керівництво роботою стажиста, його юридичне положення, взаємовідносини з адміністрацією і вчителями, матеріальне забезпечення, порядок відрядження і пошук місць для стажистів [20]. Що стосується останнього, то відсоток виділених для стажування місць був значно нижчим, ніж під час практики. У 1923-1924 н.р. у вишах усіх типів він становив лише 15%. У наступні роки цей показник зріс: у 1924-1925 н.р. – 50%, у 1925-1926 н.р. – 65% [26, с.3], [27, с.76]. У 1926-1927 н.р. на стажування відправилися 80% випускників вишів [27, с.76]. Натомість, педвишам вдалося тоді на 100% забезпечити своїх випускників місцями для стажування. Для них виділили 3519 місць. Вищий відсоток забезпеченості мали лише гірники (710%). На 97% забезпечили роботою майбутніх фінансистів і банкірів. Що стосується інших спеціальностей, то відсоток забезпеченості складав від 9,8% до 70% [25, с.47]. У 1927-1928 н.р. на стажування відрядили 3266 майбутніх учителів [35, арк.100 зв.].

Стажування проходили і студенти педагогічних навчальних закладів Правобережної України. Так, у Волинському ІНО в 1926 р. відрядили 55 студентів. Напередодні закінчення навчального року контрольно-навчальна комісія проінформувала студентів випускного курсу про результативність їхньої навчальної праці, що певною мірою їх стимулювало. У травні того року комісія оголосила, що із 69 випускників академічної заборгованості не мали лише 23 студенти. Незначні борги мав 21 студент, тому їм умовно дозволили проходити стажування. Інших 25 осіб не допускали до практичної роботи. За два місяці становище покращало і на стажування направили 55 осіб: у Коростенський округ – 21, Шепетівський – 18, Волинський – 16 [4, арк.14]. У 1927 р. контрольно-навчальна комісія допустила на стажування 53 студенти: 24 – у Волинський, 19 – Шепетівський, 10 – у Коростенський округи [13, арк.51, 59]. У Шепетівський округ вчасно прибули лише 8 осіб. Невдовзі до них приєдналися ще 2 особи [13, арк.48-50]. Про проходження «стажу» ще 9 осіб даних немає. До Шепетівського округу на стажування планували відрядити 11 студентів факультету профосвіти і 15 – соціального виховання Київського ІНО. Щоправда, з Шепетівки повідомили, що могли прийняти лише 5 осіб [11, арк.11-13]. У 1924 р. на стажування мали відбутися 76 київських студентів: 37 – до трудових і 15 – професійних шкіл Києва, у села – 2, за межі України – 5. Ще 17 осіб звільнили від стажування [32, арк.76].

Випускники Кам'янець-Подільського ІНО стаж проходили переважно у школах Кам'янця-Подільського [10, арк.152]. Із розподілом стажистів за межі міста виникали труднощі, наприклад, у 1926 р. [7, арк.94]

У 1925 р. Корсунський педтехнікум мав 41 стажиста [34, арк.26], Черкаський – 27 [34, арк.17]. У 1928 р. дирекція

Житомирського українського педтехнікуму направила на стажування 30 осіб, у т.ч. у Волинський округ – 28, Могилівський і Маріупольський – по 1. Архівні документи Державного архіву Хмельницької області свідчать про проходження студентами цього вишу, а також Новоград-Волинського педтехнікуму стажування у Шепетівському окрузі [11, арк.22, 44, 45].

Важливе значення для розподілу випускників на стажування мала інструкція Центральної міжвідомчої комісії по педстажу (ЦМКПС) від 5 жовтня 1925 р. У ній йшлося про те, що кожний педвиш мав чітко визначений район обслуговування, який визначався розпорядженням НКО УСРР. Педтехнікуми мали направляти своїх випускників для проходження стажування у свої округи, факультети соціального виховання ІНО – у свій та 2-5 сусідніх округів, професійної освіти – у 8-14 округів. Так, студенти факультету професійної освіти Київського ІНО могли стажуватися у Київському, Уманському, Бердичівському, Білоцерківському, Черкаському, Волинському, Шепетівському, Коростенському, Новоград-Сіверському, Ніжинському, Чернігівському, Конотопському, Вінницькому і Проскурівському округах; факультету соціального виховання – у Київському, Уманському, Бердичівському, Білоцерківському і Черкаському округах. Випускники факультету соціального виховання Кам'янець-Подільського ІНО їхали на стажування, окрім свого округу, у Могилівський і Проскурівський; Волинського ІНО – у Шепетівський і Коростенський округи [11, арк.62-63]. Крім того, інструкція встановила порядок стажування. Перед літнім триместром не пізніше 1 травня щороку педвиш мав повідомити окружну комісію при окружних інспектурах відділу народної освіти зі стажу того району, який він обслуговував, про кількість студентів, що закінчували виш і мали бути направлені на стажування. Впродовж літнього триместру окружні комісії підшукували місця для стажування, після чого не пізніше серпня надсилали у виші інформацію про наявність вакансій. У разі якщо в окрузі було декілька педтехнікумів, то місця між ними розподілялися пропорційно до кількості стажистів. Наступним етапом був розподіл місць комісіями вишів зі стажу між випускниками, яких мали відрядити для стажування у розпорядження окрінспектур не пізніше 15 серпня. Випускники факультетів професійної освіти мали стажуватися у «масових установах профосу», а в разі відсутності місць – у старших групах (5-7 класи) трудових шкіл. Ті, хто закінчив факультет соціального виховання, трудилися у дитячих закладах всіх типів «соцвихівського напрямку». Випускників педтехнікумів як «соцвихівників-комплексників» направляли до початкових 4-річних шкіл, молодших груп (1-4 курси) 7-річної школи, а також до місцевих дитячих закладів, що охоплювали «молодший соцвихівський зріст». Усі випускники педвишів могли також призначатися на стажування до установ політосвіти згідно з їх кваліфікацією та фахом. У тих випадках, коли кількість стажистів, що закінчували педвиш того чи іншого округу, перевищувала потребу останнього у відповідних працівниках, вишівські комісії по стажу направляли

відомості про не розподілених стажистів до ЦМКПС, яка розподіляла їх через відповідні окружні комісії по округам, де відчувалася потреба в освітніх працівниках [11, арк.63-64].

14 червня 1926 р. заступник голови РНК СРСР В. Куйбишев підписав постанову РНК СРСР «Про порядок надання місць практики студентам університетів, інститутів і технікумів і місць проходження стажу особам, які пройшли повний курс вказаних навчальних закладів». Зокрема, в акті йшлося про те, що заклади зобов'язані були приймати стажистів у кількості 2,5% від загальної кількості працівників. Заклади встановлювали порядок проходження стажування. При наявності вакантних місць стажистам надавали перевагу при зарахуванні у штат закладу, в якому вони проходили стажування. Оплата праці стажистів здійснювалася за виконану ними роботу, але не нижче 6 тарифного розряду. Пріезд студентів до місць стажування оплачував НКО за рахунок відпущених йому коштів на ці потреби по пільговому тарифу. У документі визначалися завдання республіканських комісій зі стажу:

- а) встановлення кількості місць стажування на підприємствах та установах, а також розподіл стажистів між ними;
- б) облік осіб, яких передбачалося направити для проходження стажування;
- в) розгляд суперечливих питань між НКО і підприємствами та установами, що направляли студентів на стажування;
- г) облік в масштабах республіки роботи щодо проведення стажування, надання загальносоюзної комісії відповідної звітності;
- д) виконання завдань загальносоюзної комісії [28, с.75-78].

Значно ускладнювала проходження стажування неуніфікованість норм порядку направлення на стаж у межах СРСР. Наприклад, у Російській Федерації після закінчення вишу видавали диплом і лише після цього направляли на стажування. В Україні, як вже зазначалося, документ про здобуття вищої освіти видавали лише після проходження стажу. Через це нарком освіти УСРР М. Скрипник скаржився, що російські та українські студенти були в нерівних умовах: «цілком зрозуміло, що той, хто має диплом, має більшу можливість одержати місце для стажу на підприємстві, де він працює» [29, с.9].

Незважаючи на ряд вжитих заходів, питання стажування багато в чому не були вирішені. На II Всеукраїнській конференції пролетарського студентства констатувалося, що «питання практики й стажу в наслідок гострого погіршення їх постановки за останній період, у значній мірі з вини Наркомосу, вимагають рішучого втручання з боку ЦБ ВУРПС й інших організацій для їх найшоршого врегулювання» [24, с.94].

Для зв'язку стажистів із вишом створювалися відповідні шівські комісії. Відповідно до положення, яке було затверджене на колегії НКО УСРР 2 листопада 1925 р., комісії мали такі обов'язки:

- а) подання в ЦМКПС в терміни, що встановлювалися останньою, заявок на місця стажування, із зазначенням фаху студентів;

- б) персональне відрядження студентів на стажування;
- в) методичне інструктування стажистів шляхом листування або відрядження членів комісії чи викладачів для обстеження роботи випускників безпосередньо у закладі, де вони стажувалися;
- г) облік осіб, що направлялися на стаж, вивчення досвіду стажування;
- д) доручати предметним комісіям скласти проект програми стажування та розглядати останні для подальшого подання у Укрголовпрофосвіту;
- е) відповідно до тодішнього законодавства забезпечити стажистів пільговим проїздом на місця стажування і на зворотній шлях [11, арк.60, 61].

Тісний зв'язок із стажистами мала комісія Корсунського педтехнікуму. Викладачі безпосередньо чи через газету «Студентська думка» консультували випускників [3, арк.222]. Подібне мало місце і в Житомирському єврейському педтехнікумі. У 1927-1928 н.р. консультаційне бюро видавало «Бюлетені», на сторінках яких давалися відповіді на питання, підняті стажистами. У першому номері цього видання було 25 таких питань, другому – 50 [5, арк.221, 223].

Частина випускників стажувалися за межами України. Наприклад, стажисти Гайсинського педтехнікуму працювали у школах Молдавської АСРР. 20 липня 1927 р. Наркомат освіти Молдавії в листі до керівництва технікуму повідомляв про роботу стажистів: «У Крутянській 7-річній трудовій школі працює Т.К. Степанова, викладає суспільствознавство і малювання; добре підготовлена за фахом, в галузі методичних знань, виявила уміння організувати дітей. Користується авторитетом в школі і серед місцевого населення, обрана членом сільради. Активну участь бере у громадській роботі, була прикріплена до загону піонерів... Л.Я. Лебідь виявив ґрунтовну підготовку з методики української мови і літератури, добрий організатор роботи класів. Обраний членом райкому профспілки «Робос», працював і як член методичного кабінету району... В.В. Маковецький – викладач природознавства, німецької мови, гігієни. Добре підготовлений методично. Організував у селі спортивний гурток учнів та молоді. Працює і як секретар районного методкабінету... У Великоцзуловецькій 7-річній школі працює В.І. Сікорський. Крім навчально-методичної роботи, виконує обов'язки керівника співочого і драматичного гуртків. Керує гуртком вивчення українознавства серед учителів, відомий і як лектор в сільбуді. Можна навести ще приклади. Одним словом, ваші випускники підготовлені добре» [30, с.163-164].

Під час стажування організувалися конференції стажистів. Вони проводилися під час зимових і весняних канікул у школах. На цих зібраннях стажисти доповідали про свою навчальну і громадську працю, відзначали усі труднощі і перешкоди в роботі. Від керівників та своїх товаришів отримували методичну допомогу, цінні вказівки. У конференціях брали участь і керівники педвшіт, які виступали з доповідями на педагогічні теми, знайомили з

новітньою літературою, давали їй короткі огляди, розповідали про нові методи роботи в школах, давали вичерпні відповіді на запитання, підтримували і підбадьорювали стажистів у їхній нелегкій праці [15, с.176]. У Київському ІНО одна з таких конференцій відбулася навесні і тривала два дні – 4 і 11 травня. Учасники конференції спочатку заслухали доповідь секретаря факультету професійної освіти О.М. Раєвського про результати проведеного анкетування серед студентів. Анкету заповнили 35 стажистів, більшість з яких працювали безкоштовно. У середньому на тиждень вони працювали 12-16 годин. Їхня робота полягала у відвідуванні занять, підміні вчителя, якщо в тому була потреба, позакласній роботі в гуртках, бібліотеках тощо. Лише незначна частина стажистів проводили самостійну учительську роботу. Серед недоліків були також відсутність в окремих випадках керівництва з боку школи, нестача педагогічної і методичної літератури. З доповіддю виступила студентка Карпова, яка розповіла про використання на уроках історії дальтон-планівського методу навчання. Шмигельський поділився досвідом роботи у школі ФЗУ при заводі «Арсенал». Клебанський розповів про роботу з дорослими у клубах [32, арк.76]. У Черкаському педтехнікумі конференція стажистів відбулася з 5 по 8 січня 1926 р. [34, арк.17]. Тоді ж провели дві конференції у Корсунському педтехнікумі. На першій з них були присутні стажисти, які перебували на стажуванні більше двох років. Вони розповіли про причини не виконання завдань стажування. Учасниками іншого зібрання були стажисти випуску 1923-1924 років. Дирекція педтехнікуму недостатньо контролювала роботу стажистів. У лютому 1926 р. в одному із звітів зазначалося: «Розподіл стажистів по шкільних установах точно не відомий, бо багато з них пересунуто на інші місця і про зміни в положенні стажистів дізнається технікум лише випадково та під час з'їздів і конференцій» [34, арк.27].

Після закінчення терміну стажування стажист надсилав до вишівської комісії зі стажу такі документи з проханням зарахувати йому педстаж і надати відповідну кваліфікацію:

- тимчасове свідоцтво про закінчення педвишу;
- книжку стажиста з відповідними відомостями про термін стажування та висновками закладу, де відбувалося стажування;
- письмовий звіт про педстажування [11, арк.64].

Звіт складався на основі щоденника, який вів стажист впродовж року. Він свідчив про всі етапи педагогічної діяльності стажиста. Звіт оприлюднювався і затверджувався на засіданні педколективу школи [15, с.175]. Письмовий звіт подавався на рецензію одному з членів вишівської комісії зі стажу, після чого всі матеріали стажиста розглядалися комісією. Остання, вирішуючі питання про можливість зарахування стажу стажисту, встановлювала рівень його кваліфікації і порушувала клопотання перед відповідною комісією НКО про заміну тимчасового свідоцтва про закінчення вишу на постійне. Свідоцтво видавалося Укрголовпрофосвітою на підставі постанови ЦМКПС. Випускникам педтехнікумів постійні

свідоцтва видавала адміністрація педтехнікумів на підставі постанови ЦМКПС [11, арк.65].

Стажисти звітувалися також і на підсумкових конференціях, які відбувалися у стінах вишів. Наприклад, у Кам'янець-Подільському ІНО 24-26 червня 1926 р. зібралися стажисти двох випусків у складі 53 осіб. У перший день конференції присутні заслухали доповіді викладачів Іваницького («Комплексна система й формальні знання») і Курневича («Нормалізація життя в установах соцвишу»). 25 червня у першій половині дня виступив Кондрацький з доповіддю «Участь школи в життю оточення». Ввечері було заслухано звіти стажистів. 26 червня вони продовжили звітувати. Того ж дня, ввечері, оголосили результати роботи стажистів [9, арк.40-40зв.], [33, арк.484]. 15-17 червня 1926 р. відбулася підсумкова конференція у Волинському ІНО, на яку прибули 63 стажисти 1925 року випуску і декілька осіб випуску 1924 р. На заході були присутні також викладачі та студенти інституту, місцеві учителі. Перед присутніми виступили викладачі Е.С. Бражнікова, В.Г. Скороход, М.В. Яневич. Стажисти проінформували про свою роботу, після чого комісія оприлюднила відповідні результати [33, арк.298].

У Шепетівському педтехнікуму у червні 1927 р. організували педагогічну конференцію стажистів, які закінчили педтехнікум у 1925-1926 рр. Заслухали звіти стажистів про їхню педагогічну та громадську роботу. Викладачі технікуму та представники окружного методичного комітету прочитали лекції методично-методологічного характеру [12, арк.165].

Система стажування випускників вишів проіснувала недовго. Липневий пленум ЦК ВКП(б) (1928 р.) у резолюції «Про поліпшення підготовки нових спеціалістів» визнав за необхідне «систему стажорства замінити обов'язковим для госпорганів розміщенням тих, що закінчили вузи і технікуми, на постійну роботу» [2, с.123].

В середині 30-х рр. систему стажування певною мірою відновили. Згідно з постановою РНК СРСР і ЦК ВКП(б) від 10 квітня 1936 р. та відповідною постановою РНК УСРР і ЦК КП(б)У від 14 квітня 1936 р. кожний випускник середнього чи вищого педагогічного навчального закладу, який не мав до вступу у виш педагогічного стажу, мав пройти на робочому місці в школі один рік випробувального терміну, після чого йому присвоювали кваліфікацію «учитель початкової школи» або «учитель середньої школи», яка давала право працювати в школі [1, с.172].

Останнім етапом перед отримання диплому був звіт випускників перед кваліфікаційними (державними. – Авт.) комісіями вишів, які створювалися НКО, починаючи з 1927 р. [17, с.13], [31]. Комісії мали за мету встановити рівень підготовки студентів, що виконали всі теоретичні та практичні вимоги навчального плану, після чого надати їм відповідну кваліфікацію. До складу комісії входили: ректор інституту (директор технікуму) або його заступник, декан відповідного факультету, два представники від професорсько-викладацького складу, делегованих правлінням (комітетом) вишу; представники від НКО і відповідної професій-

ної організації, керівники кваліфікаційними роботами студентів. Комісії працювали сесійно. Сесії скликалися 3 рази на рік – у грудні, квітні і вересні. Засідання комісії було прилюдним і проводилося окремо по факультетам. Не менш як за місяць до початку сесії виші повідомляли НКО, відповідні державні, господарські установи і професійні організації про термін кваліфікаційної сесії, прізвища осіб, що підлягали кваліфікації, а також теми їхніх кваліфікаційних робіт. Кваліфікація студентів визначалася на підставі таких складових:

а) загальної характеристика студента щодо виконання вимог навчального плану (в його теоретичній і практичній частині), яку подавав декан відповідного факультету;

б) звіту про виробничу практику та стажування;

в) кваліфікаційної роботи;

г) наслідків захисту студентом його звіту та кваліфікаційної роботи перед комісією.

Випускники подавали свої кваліфікаційні роботи та звіти про виробничу практику та стажування не пізніше як за місяць до початку роботи сесії. Впродовж місяця роботи розподілялися між рецензентами, які мали висловити у письмовій формі свої зауваження та висновки не пізніше як за 3 дні до початку сесії. Рецензентів призначав голова комісії з професорів та викладачів вишу або зі сторонніх відповідних фахівців. Звіт про роботу комісії і протоколи засідань після закінчення сесії надсилалися в НКО. Кваліфікаційні роботи та звіти студентів зашифрувалися в архіві вишу. Особам, яким комісія визнала за можливе надати кваліфікацію, виш видавав постійні за встановленою формою кваліфікаційні свідоцтва про освіту за підписом ректора і декана відповідного факультету. Особам, яким комісія не визнала можливим надати кваліфікацію, надавали право вдруге захистити роботу на наступній сесії. У разі, якщо вони знову не були кваліфіковані, їм пропонували іншу і остаточну тему для роботи, яка виконувалася поза межами вишу та без керівництва професорів і захищалася лише один раз [13, арк.2; 21].

Таким чином, важливою складовою частиною навчального процесу у педагогічних навчальних закладів Правобережної України було проходження студентами річного практичного стажування, яке запровадили у 1923-1924 н.р., Під час стажування студенти демонструвати вміння застосувати здобуті знання на практиці. Порядок роботи студентів встановлювали навчальні заклади, до яких вони прибували. Вони зобов'язані були вести точний облік роботи стажистів і реєструвати їх, а безпосередній нагляд за їх діяльністю здійснював завідувач школи. Практиканти вели щоденники своєї роботи. Кожний педвиш мав чітко визначений район обслуговування, частина випускників стажувалися за межами України. Водночас, ускладнювала проходження стажування неуніфікованість норм порядку направлення на стаж у межах СРСР. Під час стажування організовувалися конференції стажистів. На

завершальному етапі роботи стажисти надсилали до вишівської комісії зі стажу документи з проханням зарахувати їм педстаж і надати відповідну кваліфікацію. Окрім комісії, вони звітувалися також і на підсумкових конференціях, які відбувалися у стінах вишів. Перед отримання диплому випускники мали прозвітуватися перед кваліфікаційними (державними) комісіями вишів.

Список використаних джерел та літератури:

1. Вища педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення та перспективи розвитку. Черкаська область / [ред. рада вид.: В.Г. Кремень (голова) [та ін.] ; редкол. тому: А.І. Кузьмінський (голова) [та ін.]. – К. : Знання України, 2010. – 351 с.
2. Вища школа Української РСР за 50 років / [кер. авт. кол., відп. ред. В.І. Пічов]. – К. : Київ. держ. ун-т ім. Т.Г. Шевченка, 1967. – 395 с.
3. Державний архів Житомирської області, ф.Р. 266, оп. 1, спр. 38.
4. Там само, спр. 150.
5. Там само, спр. 167.
6. Державний архів Хмельницької області, ф.П. 3, оп. 1, спр. 39.
7. Там само, ф.П. 4, оп. 1, спр. 6.
8. Там само, ф.Р. 5, оп. 1, спр. 561.
9. Там само, спр. 611.
10. Там само – Ф.Р. 302, оп. 1, спр. 460.
11. ДАХО, ф.Р. 1086, спр. 134.
12. Там само, спр. 230.
13. Там само, спр. 264.
14. Дем'яненко Н.М. Загальнопедагогічна підготовка вчителів в Україні (XIX – перша третина XX ст.) : монографія / Н.М. Дем'яненко. – К. : ІЗМН, 1998. – 328 с.
15. Зотін М. Педагогічна освіта на Україні / М. Зотін. – Х. : Держ. вид-во Укр., 1926. – 216 с.
16. Іванцова Н.І. Розвиток професійної робітничої освіти без відриву від виробництва : автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Іванцова Ніна Іванівна ; Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна. – Х., 2008. – 16 с.
17. Кузьмічова В.А. Музична освіта студентів педагогічних навчальних закладів України (1917-1933 рр.) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Кузьмічова Валентина Анатоліївна ; Харківський державний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди. – Х., 2000. – 20 с.
18. Лаврут О.О. Стажування студентів вищих навчальних закладів в УСРР періоду 20-х років XX ст. / О.О. Лаврут // Гілея : науковий вісник : зб. наук. пр. / [редкол.: В.М. Вашкевич (гол. ред.), Б.І. Андрусишин, І.Н. Войцехівська та ін.]. – К. : ВІР УАН, 2011. – Вип. 44 (№ 2). – С. 120-129.
19. Майборода В.К. Вища педагогічна освіта в Україні: історія, досвід, уроки (1917-1985 рр.) / В.К. Майборода. – К. : Либідь, 1992. – 196 с.
20. Немоловский Ив. Стаж для окончивших ВУЗы / Ив. Немоловский // Студент революції. – 1925. – №4. – С. 27.
21. Офіційний відділ // Питання та замітки Дніпропетровського інституту народної освіти. – Дніпропетровськ, 1927. – С. 45.
22. Паначин Ф.Г. Педагогическое образование в СССР. Важнейшие этапы истории и современное состояние / Ф.Г. Паначин. – М. : Педагогика, 1975. – 224 с.
23. По Головпрофосвіті. Стаж по скінченні ВУЗів // Радянська освіта : громад.-пед. журн. / [за ред. В.П. Затонського]. – Х. : Шлях освіти, 1923. – Ч.1, листопад. – С. 106.

24. Резолюції та пропозиції II Всеукраїнської конференції пролетарської студентської революції. – Х., 1927. – № 1. – С. 93-100.
25. Р-ий М. Стаж і практика в УСРР / М. Р-ий // Студент революції. – 1927. – № 2-3. – С. 46-49.
26. Ряпко Я. Практика й стаж в системі вищої освіти України / Я. Ряпко // Студент революції. – 1926. – № 3. – С. 1-3.
27. Ряпко Я.П. Народна освіта на Україні за десять років революції / Я.П. Ряпко. – [Харків], 1927. – 126 с.
28. Сборник действующего законодательства УССР по народному просвещению / [сост. М.А. Глейзер ; под ред. Я.П. Ряпко]. – Х. : Юридич. изд-во Наркомюста УССР, 1926. – 208 с.
29. Скрипник М. Чергові завдання вузів (Із доповіді на II пленумі ЦБПС ВУРПС) / М. Скрипник // Студент революції. – 1927. – № 5. – С. 8-9.
30. Суворий А.Ф. Технікуми Поділля в 1920-х роках / А.Ф. Суворий // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. / [редкол.: П.Т. Тронько (гол.), О.М. Завальнюк (відп. ред.), Л.В. Баженов та ін.]. – Кам'янець-Подільський : Оіюм, 2009. – Т.14. – С. 147-171.
31. Хроніка. Кваліфікаційні комісії при вузах // Студент революції. – 1927. – №1. – С.89.
32. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України, ф. 166, оп. 4, спр. 634.
33. Там само, ф. 166, оп. 5, спр. 289.
34. Там само, спр. 573.
35. Центральний державний архів громадських об'єднань України, ф. 1, оп. 20, спр. 2491.

А. Б. Комарницький

Стажировка студентов педагогических учебных заведений Правобережной Украины (середина 20-х гг. XX в.)

В статье показан процесс прохождения годовой практической стажировки студентами педагогических учебных заведений Правобережной Украины в середине 1920-х гг. Автор сообщает, что впервые такую стажировку ввели в 1923-1924 учебном году, во время которого студенты демонстрировали умение применить полученные знания на практике. Анализируются нормативно-правовая база, в частности характеризуются правительственные постановления, инструкции Центральной межведомственной комиссии по педстажу, решение II Всеукраинской конференции пролетарского студенчества, которые предполагали, что учебные заведения, в которых прибывали стажеры, устанавливали порядок прохождения стажировки. Они обязаны были вести точный учет их работы и регистрировать их, а непосредственный надзор за деятельностью стажеров осуществлял заведующий школы. Практиканты вели дневники своей работы. В статье констатируется, что каждый педвуз имел четко определенный район обслуживания. Автор сообщает, что часть выпускников стажировались за пределами Украины. В то же время, осложняло прохождения стажировки не унифицированность норм порядка направления на стаж в пределах СССР. Во время стажировки организовывались конференции стажеров. В публикации рассказывается, что на завершающем этапе стажировки стажеры присылали в вузовской комиссии по стажу документы с просьбой зачислить им педстаж и предоставить соответствующую квалификацию. Кроме комиссии, они отчитывались также и на итоговых конференциях, прошедших в стенах вузов. Перед получения диплома выпускники

отчитывались перед квалификационными (государственными) комиссиями вузов. Автор сообщает, что в середине 30-х гг. систему стажировку восстановили, когда каждый выпускник педагогического учебного заведения, который не имел к вступлению в вуз предстажа, должен был пройти на рабочем месте в школе один год испытательного срока.

Ключевые слова: студент, стажировка, институт, техникум, комиссия, конференция.

O. Komarnitskyi

Internship of students of pedagogical educational establishments of Right-Bank Ukraine (mid 20's. XX century)

The article shows the process of passing annual practical training of students of pedagogical educational establishments in Right-Bank Ukraine in mid-1920. The author reports that the first such training was introduced in 1923-1924 academic year, during which students demonstrate the ability to apply the acquired knowledge in practice. Analyzes the regulatory framework, particularly characterized by government regulations, regulations of the Central Interdepartmental Commission on pedagogical experience, decision of the II Ukrainian conference of proletarian student which predicted that the institutions to which trainees coming, to establish the internship. They were obliged to keep accurate records of their work and record them and direct supervision of trainees has the head of school. Trainees conducted the diaries of their work. The article states that each pedagogical educational establishments had a clearly defined service area. The author reports that graduates of the internship outside Ukraine. However, complicated probation order not uniformity rules referral to experience within the USSR. During the internship, interns organized the conference. The publication explains that the final stage of internships trainees sent to the Commission on service documents requested pedagogical experience classify them and provide relevant qualifications. In addition to the commission, they reported also at the final conferences that took place within the walls of universities. Before diploma graduates had reported before qualifying (state) commissions universities. The author reports that in a middle 30th the system of internship was picked up thread, when every graduating student of pedagogical educational establishment, which did not have to the entry in pedagogical educational establishment pedagogical experience, had to pass on the job at the school one year probation.

Key words: student, training, institute, college, commission, conference.

Отримано: 14.10.2015